

Vilniaus muzikinio ir teatrinio gyvenimo epizodas: 1863–1864 metai

Vida Bakutytė

*Kultūros, filosofijos ir meno
institutas, Saltoniškių g. 58,
LT-08015 Vilnius, Lietuva*

Straipsnyje siekiama atidžiau pažvelgti į miesto muzikinio bei teatrinio gyvenimo pokyčius 1863–1864 m. politinių įvykių fone. Išsamiau patyrinti šią situaciją skatina pastebimas ne visada vienodas to meto politinių įvykių refleksijų pobūdis. Straipsnyje konstatuojami kontroversiški momentai, kūrę labiau pereinamojo laikotarpio epizodus, nei brėžę miesto muzikos bei teatro plėtros skiriamąją etapinio pobūdžio liniją.

Raktažodžiai: 1863–1864 m., Lietuva, Vilnius, muzika, teatras

Labiau komplikotas nei anksčiau antrosios XIX a. pusės Lietuvos visuomeninis ir politinis gyvenimas lėmė ne vien provincijos, bet ir miesto muzikinio gyvenimo pokyčius. Suprantama, visuomeniniai bruzdėjimai ir politinės permainingos, kovų epizodai destruktiviai veikė kultūrinio gyvenimo sanklodą. Tačiau būta sričių, kurių aktyvumas, šeštąjį dešimtmetį išaugęs ir įgavęs pagreitį, septintojo dešimtmečio pradžioje dėl aptariamo laikmečio įvykių keitė savo pavidalą, bet neįgavo visiško susinaikinimo požymių.

Šeštąjį XIX a. dešimtmetį Vilniaus koncertinis gyvenimas buvo aktyvus, teatro repertuaras – įvairus, atsigavusi opera, profesinio svorio įgavusi muzikos bei teatro kritika. Septintąjį dešimtmetį situacija kito, tačiau ji buvo neordinari. Ne visi besikeičiančio politinio gyvenimo reiškiniai adekvačiai rezonavo kultūrinių institucijų veiklą: 1863–1864 m. sukilimo ir jo malšinimo sukeltų bangų amplitudė ne visada kliudė su vienoda griauančia jėga. Dažniausiai tautinių ir religinių manifestacijų forma pasireiškė neramumai jau nuo 1861 m. plito po visą Lietuvą. Amžininkai mini tokias manifestacijas Vilniuje, bet akcentuoja tuo metu pakankamai judrų kultūrinį miesto gyvenimą, teigiamai vertina nemažą knygų pasiūlą knygynuose, pažymi išaugusį miestiečių poreikį skaityti. Vilniečius tenkino Maurycy Orgelbrando ir Rubeno Rafalovičiaus knygynų, Abelio Syrkino leidyklos (buvusios Vokiečių gatvės kampe prieš teatrą) darbas, Zawadzkių knygynė ir kitokia kultūrinė veikla. Nepertraukiamą knygyninkų darbą, be kitų dokumentų, liudija kad ir Stanisławo Moniuszko 1862–1864 m. laišakai Felixui Zawadzkiui. Antai 1862 m. rugpjūčio 11 d. S. Moniuszka rašo, kad siunčia į Vilnių savo bažnytinius kūrinius, spalio 24 d. laiške dėjaugiasi, kad Vilniuje apsigyveno Grimmas, „puikus muzikas ir išsilavinęs žmogus“; 1863 m. spalio 3 d. laiške tarp kitų aptariamų reikalų S. Moniuszka klausia: „Gal man pačiam į Vilnių atvažiuoti?“, o 1864 m. balandžio 14 d. ne tik

aptaria natų leidybos reikalus, bet dar prašo Felixą Zawadzki tarpininkauti, kad „Varšuvos teatro orkestro arfistas ponas Nistor, važiuodamas į Rusiją, galėtų koncertuoti Vilniuje“¹.

Kadangi Eustachijaus Tiškevičiaus Senienų muziejaus biblioteka su 15 000 ar 16 000 knygų neturėjo viešosios bibliotekos funkcijų, Vilniuje diskutuojama apie viešos miesto bibliotekos su skaitykla įkūrimą. Miestiečiams aktualios technikos naujovės: apskrieja žinia apie vokiečių atvežtas pademonstruoti siuvimo mašinas, domimasi telefonijos galimybėmis, fotografuojamasi Alberto Šwieykowskio, Abdono Korzono, Waleriano Dowmonto (Daumanto), Achilles Bonoldi fotografijų dirbtuvėse. 1863 m. pradėjo kursuoti garlaiviai „Neris“ ir „Kęstutis“ (Kaunas–Tilžė–Kaunas), Vilnių rengiamasi apšviesti dujomis. Adamo Honory Kirkoro 1860–1865 m. redaguotame laikraštyje „Kurier Wileński“ 1861 m. L. P. į klausimą, „ar Vilnius smunka, ar vietoj stovi?“, atsako: „smuko, sustojo, dabar pajudėjo iš vietos, žengia į priekį“². Lenkų ir rusų kalba leisto laikraščio skyrių „Vietinė apžvalga“ („Przegląd miejscowy“) nuo 1861 m. rugpjūčio 15 d. iki 1862 m. rugsėjo 3 d. tvarkęs Władysławas Syrokomla paskelbė ne vieną medžiagą iš Vilniaus kultūros istorijos bei aktualijų – tokių kaip Vilniaus teatro orkestro padėtis. Nuo 1864 m. kovo 21 d. (Nr. 32) vien rusų kalba leidžiamas laikraštis nenustojo periodiškumo, nesumažėjo dėmesys kultūrinio gyvenimo įvykiams.

1861–1863 m. Lietuvoje suaktyvėjo prekyba muzikos instrumentais, daugiausia klavišiniais. Vilniuje savo muzikos ir instrumentų parduotuvėje fortepijonais prekiaavo Józefas Zawadzki. Čia buvo galima įsigyti įvairaus dydžio anglų ir anglų-vokiečių konstrukcijos fortepijonų, pagamintų Rosenkranzo fabrike Dresdene, J. G. Irmelio Leipcige, Prombergerio Vienoje, Hoferio ir Krallio Varšuvoje. 1862 m. vasarą J. Zawadzki knygynas skelbėsi prekiaująs Juliuszo Blüthnerio iš Leipcigo fortepijonais, keturių

arba penkių oktavų „Aleksander et Fils“ fabriko orgmelodionais iš Paryžiaus, paryžietiškais Viullaume fabriko smuikais ir altais, violončelių smičiais³. 1861 m. Adamo Lapińskiego fortepijonų dirbtuvės Vilniuje iš Didžiosios gatvės (buvusių Klinikų pastato) nuo gegužės 1 d. kėlėsi į nuosavą namą Sodų gatvėje (netoli geležinkelio). Čia kaip ir anksčiau buvo gaminami austrų ir anglų konstrukcijos fortepijonai pardavimui ar nuomai⁴. Augustas Mrongowius Vilniuje (Didžiojoje ir Vokiečių gatvėse) ir Emilis Mrongowius Kaune prekiaavo vien Ernesto Irmelio fabriko Leipcige fortepijonais, gavusiais aukso medalį 1862 m. parodoje Londone⁵. Kaune naujausios paryžietiškos konstrukcijos fortepijonais taip pat prekiauta parduotuvėje prie W. Müllerio knygų ir muzikos natų parduotuvės, kuri 1863 m. gruodį iš Ritterio namų seno ir naujo miesto susikirtimo vietoje žiemai kėlėsi į p. Ley namus.

1863 m. Vilniuje tebeveikė Labdaros draugija, organizavusi nemažai muzikos renginių, ir prie jos įkurta mokykla, kurioje apie 70–80 vaikų mokėsi skaityti, rašyti, aritmetikos, mergaitės – dar ir darbų, o berniukai – giedoti ir vargonų muzikos. Mokyklos direktoriumi dirbo buvęs Universiteto profesorius Antonas Wyrwiczius. Muzikos reikalais itin rūpinosi Edwardas Römeris, dar 1853 m. finansavęs mokyklą. Muzikos mokytojas Urbańskis ruošė berniukus darbui parapijinių bažnyčių vargonininkais. Muzikos mokymą rėmė Labdaros draugijos nariai – E. Römeris ir Rudolfas Jasińskis. Tarp gabesnių mokinių buvo Augustinas Labutis, Ignas Adomavičius, Baranauskas, [Feliksas]Petelczycas. 1862–1863 m. jie sėkmingai dirbo vargonininkais Siesikų, Obelių, Kriaunų bažnyčiose⁶, o Petelczycas aštuntąjį dešimtmetį dainavo Vilniaus miesto teatro chore.

Rusijos valdančių sluoksnių ideologinė kova, kurios lozungas buvo „su šaknimis išrauti lenkybę Lietuvoje“, turėjo nevienareikšmę, nevienpusę įtaką Lietuvos kultūrai. Pagausėjusios publikacijos apie Lietuvos istoriją bei Vilniaus kultūrinės (net pagoniškas) tradicijas, atmetus tų publikacijų minėtos ideologijos foną, visgi skatino lietuvio atskirumo nuo lenko pojūtį, kad ir stumiamo į kito globėjo – ruso – glėbį. Savo požiūrį į Lietuvą Aleksandras II atvirai išsakė 1860 m. vizito Vilniuje metu. Nors gubernatūros rūmuose vykusiam, kad ir daugelio vilniečių boikotuotame priėmime su negausiai apsilankiusiomis Vilniaus aukštuomenės damomis monarchas šoko polonezą (kaip anksčiau), kitą dieną po ilgo pokalbio su kunigaikščiu Irenijumi Oginskiu imperatorius pareiškė: „Jūs reikalaujate neįmanomo... Pasaikykite visiems... tegu ir čia, ir Europoje visi žino, kad čia ne Lenkija... Liaudis: lietuviai ir baltarusiai...“⁷ Aleksandro II apsilankymas Vilniaus teatre, priešingai nei Varšuvos, praėjo be incidentų; čia jam vaidinta lenkų ir rusų kalbomis. Vilniaus miesto teatre jis lankėsi drauge su kitais atvykusiais svečiais – Weimaro kunigaikščiu (Imperatoriaus tetos bro-

liu), kunigaikščiu Hessen-Kassel (Imperatoriaus svainiu) bei dviem Prūsijos kunigaikščiais. Spektaklių metu Aleksandras II aiškino svečiams pjesių turinį, o po spektaklio, pasikvietęs teatro direktorių Kazimierą Szlagierį, gyrė trupę ir dėkojo už vakarą⁸. Kitą vasarą, t. y. 1861 m., kai kurie Vilniaus aktoriai važiavo atostogų į Peterburgą: Ana Pacewicz, Emilis Deringas⁹.

Vilniaus koncertinis gyvenimas, itin suaktyvėjęs 1858–1860 m., intensyvumo neprarado ir 1861–1862 metais. Šiuo laikotarpiu koncertuoja pianistė Roza Trachtenberg, operos dainininkai Waleria Rostkowska, Piotras Zelingeris, Magdalina Leńniewska-Domher, mėgėjas violončelistas Janas Karłowiczius. Vilniuje gastroliavo smuikininkai Kazimierz Łada ir Aleksandras de la Rancheraye, Samuelis Kosowski, Luigi Ricci mokinys italų operos dainininkas (bosas) Platonas Radonežskis (vokiečių vadintas antruoju Luigi Lablachu). 1862 m. gegužės mėnesį koncertavo garsi pianistė Ingeborg Sztern von Bronsart. Vilniaus teatro orkestrui savo koncertų pajamas skyrė smuikininkas Władysławas Bartoszewiczius (1862), dainininkė Marija Stolz-Heyne (1862). Tokią pačią paskirtį turėjo lėšos, surinktos katedroje ir Šv. Jonų bažnyčioje atlikus Josepho Haydno oratoriją „Septyni paskutiniai mūsų Išganytojo ant kryžiaus žodžiai“ (orkestrui ir dainininkams vadovavo Ludwikas Nowickis). 1862 m. dramatos artistams remti skirtos koncerto Bajorų klube pajamos; jame dalyvavo Vilniaus operos artistai, Paryžiaus konservatorijos prizininkas smuikininkas Adrianas Berrou, iš Leipcigo atvykęs pianistas A. Zeffertas.

1863 m. kovo–spalio mėnesiais pritulę koncertai netrukus vėl atsinaujino ir metų pabaigoje bei 1864 m. pradžioje suaktyvėjo. Be vietinių artistų pasirodymų, buvo gastrolierių, atsivežusių įspūdingas programas. Vienas jų – Ferenco Liszto mokinys vokiečių pianistas Hansas von Bronsart. Jis skambino F. Liszto transkripciją fortepijonui – Maršą iš Richardo Wagnerio operos „Tannhäuser“, Wolfgango Amadeus Mozarto Fantaziją c-moll, Ludwigo van Beethoveno sonatą f-moll „Appassionata“, Fryderyko Chopino kūrinius, F. Liszto „Vengrų rapsodiją“. Kiti žymesni 1864 m. atlikėjai – dainininkė Marija Stolz-Heine, atlikusi arijas iš Gioacchino Rossini, Carlo Maria von Weberio, Giacomo Meyerbeerio operų bei Franzo Schuberto dainas, Varšuvos operos dainininkas Emanuelis Kleczyńskis, Paryžiaus konservatorijos mokinys pianistas Voldemaras Turas su ypač išlavinta kaire ranka, smuikininkas Gerardas Wyganowski.

Kontroversiškiausia aptariamu laikotarpiu buvo Vilniaus miesto teatro veikla. Aktyviai rūpintis orkestro būklės pagerinimu, įsigyjami nauji instrumentai. Laikiniai 1861 m. gegužį – 1862 m. spalį Vilniuje nerodyti spektakliai nebuvo politinis aktas. Juolab netenka kalbėti apie teatro uždarymą, t. y. trupės darbo nutraukimą ir kontraktų panaikinimą. Vi-

si teatro dokumentai buvo tvarkomi kaip įprasta, teatro pajamų ir išlaidų rodikliai fiksuojami teatro finansinėse knygosė. Vilniaus trupė, 1860–1861 m. sezoną kaip visada baigusi gegužės mėnesį, šį kartą operos spektakliu Vincozo Bellini „Norma“, vasarą išvyko gastrolių į Kauną, Daugpilį. Viena priežastis, dėl kurios Vilniuje įprasta vasaros pertrauka užsitęsė iki kitų metų rudens, buvo teatro direktoriaus Kazimierzo Szlagierio kivičtas su „Vilniaus kurjeryje“ „Vilniaus kronikas“ rusiškai rašiusiu I. K. Sunku įtarti rašiusįjį piktais kėslais teatrui ir Vilniui; tas pats I. K. neseniai sveikino kunigaikščio Oginskio iniciatyvą, t. y. lietuviškos abėcėlės kaimo vaikams mokytį sudarymą, ir rašė, jog ištis „liaudį šviesti galima tik kreipiantis į ją gimtąja kalba“¹⁰. Teatro direktoriaus ambicijas užgavo, regis, neužgaulus linkėjimas per vasarą pasitvarkyti pastato viduje ir trupėje. Greičiausiai K. Szlagieris įžvelgė „lietuviškai rusišką Lietuvą“ palaikančio I. K. priešišumą „lenkiškos Lietuvos“ teatrui. Trupės vadovo, atviruose laiškuose spaudos puslapiuose įrodinęsio, kad nesą pinigų jokiems pertvarkymams, tolesni veiksmai nerodo itin sunkios finansinės teatro būklės: dalis vasaros spektaklių, pavyzdžiui, V. Bellini operos „La Sonnambula“, pajamų buvo skirta labdarai, bet ne savo kolegoms, o kitoms instancijoms sušelpiti¹¹. Visą 1861-ųjų vasarą Vilniaus miesto teatras vaidino Kaune, kurio teatriniai reikalai kaip tik 1861 m. perėjo Vilniaus žinion. Kaune, nesant specialaus teatro pastato, vaidinta Perkūno namuose. Vilniečiai rodė Józefo Korzeniowskio „Kelionių maniją“, Józefo Ignacy'o Kraszewskio „Kaštelionų medų“, S. Moniuzskos operą „Halka“, V. Bellini „La Sonnambula“. Dainavo pagrindiniai Vilniaus teatro operos dainininkai – Waleria Rostkowska, Piotras Zelingeris. Masinėse scenose dalyvavo Kauno gyventojai Weisfolgas, Rapackis ir kt.

Tad Vilniuje vykstant akcijoms – labdaros koncertams – Vilniaus dramos aktoriams remti, pati teatro trupė vaidina labdarinius spektaklius Kaune, o 1862 m. sausį rodo Williama Shakespeare'o „Hamletą“ Daugpilyje. Vilniečiai, 1862-ųjų spalį atidarę sezoną Vilniuje tik ką mirusio W. Syrokomlos „Trobele miške“, nenutraukė spektaklių nei 1863 m. vasarą, kai tragiški kovų ir susidorojimo su sukilėliais vaidai ne tik apie Vilnių, bet ir pačiame Vilniuje kuriam laikui buvo tapę kraupia kasdienybe. Tas pats K. Szlagieris, 1861 m. supykęs labiau tikėtina ne dėl siūlymų pasitvarkyti teatre, bet dėl rašiusiojo įtarto antilenkiško tendencingumo, dabar (1863–1864 m.) su įkarščiu ir reveransais rusiškajai valdininkijai formavo vadinamąją „rusišką trupę“, nors iš tikrųjų ją, vaidinančią lenkų ir rusų kalbomis, tebesudarė dauguma ankstesniųjų Vilniaus artistų ir vos keletas atvykusių iš Rusijos.

1863–1864 m. įvykiai palietė daugelio menininkų biografijas, muzikų taip pat. Iš Vilniaus išvyko žinomas kompozitorius Ludwikas Nowickis. Net ir aukš-

to rango valdininkų šeimos neišvengdavo areštų. Tą patvirtina kad ir talentingo kompozitoriaus mėgėjo, tuometinio Trinitorių vienuolyno vienuolio Romualdo Łazarowicziaus (dainininko mėgėjo Artūro Dolińskio brolio iš pirmos motinos santuokos) šiandien mažai žinomi biografijos puslapiai.

R. Łazarowiczius, baigęs Vilniaus universitetą, dirbo valdininku ypatingiems pavedimams prie Vilniaus karo gubernatoriaus. Po šeimyninės nelaimės (vaikų žūtis) tapo vienuoliu ir kunigu. Muzikas mėgėjas, kompozitorius, pianistas, sukūręs nemaža kūrinių, amžininkų liudijimu, turėjusių pasisekimą, mokėjo lenkų, lotynų, graikų, prancūzų, italų, anglų, rusų kalbas. R. Łazarowicziaus tėvas 1818–1825 m. buvo Vilniaus civilinio gubernatoriaus kanceliarijos sekretorius (ir valdytojas). Jam mirus, motina ištekėjo už šiose pareigose jos vyrą pakeitusio Stanisławo Dolińskio, kuris vėliau su sūnumi Artūru gyveno Peterburge. Žinomas rašytojas, kompozitorius ir dainininkas A. Dolińskis sukilimo metu užėmė aukštas pareigas Peterburge – dirbo Rusijos Imperijos finansų ministerijoje, buvo rūmų patarėjas. Łazarowicziaus-Dolińskių interesų bei pažinčių ratą rodo prisiminimuose, dienoraščiuose bei korespondencijoje minimos pavardės: šeima bičiuliavosi su iš Vilniaus išvykusiu ir Peterburge dirbusiu muziku Wiktoru Każyńskiu, Vilniuje jiems buvo artimos Pilypo ir Mykolo Dovainių, Eustachijaus ir Emilijos Wróblewskių, Petro ir Julijos Kmitų, Edwardo ir Sofijos Römerių, Seweryno Römerio, Ludwiko Ruszczyco, Władysława Szyllingo ir kt. šeimos¹².

Dar 1862 m. pabaigoje (gruodžio 9 d.) R. Łazarowiczius laiške broliui A. Dolińskui iš Vilniaus rašė: „Mūsų (Trinitorių vienuolyno) muzikantai perrašė tavo natas „Ave Marija“, už tai žadėjo tau perrašyti kai kurias naujausias giesmes, tuomet tau ir tai drauge su tavo natomis atsiųsiu. Be to, dar bus Kurtzo mišios trims balsams [...] 18-tą dieną Wiktoro Każyńskio vardinės. Jei rastum laisvą valandėlę, gal užsuktum jį aplankyti ir pasveikinti, o aš laišką parašysiu. Savo laiškuose jis visuomet tave prisimena ir sako džiaugtusi tavo vizitu“¹³. Netrukus 1863 m. R. Łazarowiczius areštuojamas, kai kratos Trinitorių vienuolyne metu pas jį buvo rasta šaudmenų, 1864 m. jis išvyksta iš Lietuvos ir tampa kunigu Salvijanu Romoje.

1863 m. sukilimas buvo apėmęs visą Lietuvą. Vasario pradžioje Rusijos kariuomenės pulkai kūrėsi Vilniuje. Gegužės viduryje Vilniaus prekyvietėje (Lukiškių a.) jau stovėjo kartuvės – egzekucijos buvo vykdomos dažniausiai dieną. Tuo tarpu Vilniaus miesto teatras, pritilęs mėnesiui ar dviem (gegužės mėnesį dar buvo vaidinama), nuo liepos mėnesio dirbo reguliariai. Vaidinta lenkų ir rusų kalbomis komedijas, vodevilius su dainomis ir šokiais, mažiau operų. Repertuare – Nikolajaus Gogolio „Revizorius“, Aleksandro Suchovo-Kobylyno „Krečinskio vestuvės“ (beje, jo dramos Rusijoje buvo draudžiamos

iki 1917 m.), Piotro Grigorjevo I „Aktoriaus dukra“, J. Korzeniowskio „Meistras ir pameistras“, W. Syrokomlos „Trobelė miške“. Operos solistai W. Rostkowskai išvykus beveik metams, operose ėmė dainuoti nauja perspektyvi dainininkė Vinkšna, kuri 1864 m. sausio 12 d. jau atliko Marie vaidmenį Gaetano Donizetti operoje „Pulko dukte“ (rusų kalba). 1863 m. rodyta lyrinė drama pagal C. M. von Weberio muziką „Preciosa“, Nicolas-Marie Dalayrac opera „Du žodžiai“, Giuseppe Verdi „Ernani“, G. Donizetti „Pulko dukte“. Grįžusi į Vilnių 1863 m. gale W. Rostkowska 1864-ųjų sausyje dainavo ištraukas iš operų G. Verdi „Ernani“, G. Donizetti „Imelda de’Lambertazzi“. Vasario 27 d. V. Bellini „Normoje“ dainavo abi dainininkės: Normą – W. Rostkowska, Adalgirą – Vinkšna, Severą – P. Zelingieris, Orovezą – Londono „Drury Lane“ teatro baritonas Hubertas Formesas.

Vilniaus teatro direktorius K. Szlagieris formavo besikeičiančią trupę, kai palaiptai imta vaidinti vis daugiau rusų kalba (nuo 1865 m. vien tik ja). 1864 m. spalio mėn. rašte Vilniaus gubernijos viršininkui, kuriame pateikė išsamią teatro veiklos analizę ir projektavo teatro ateitį, jis nurodė, kad 1863 m. pajamos buvo didžiausios (!), o „numalšinusi nepaklusnius, mažėja karininkų, ir tai atsiliepia teatro kasai“¹⁴. Vertinant situaciją tam tikrą niuansą suteiktų priminimas, jog pačią slogiausią Lietuvai vasarą spektaklius lankė ne vien rusų karininkai, bet ir lenkakalbė publika, nes vaidinta ir lenkų kalba, kurios rusai nesuprato.

1864 m. vasarą Vilniaus miesto teatras remontuojamas: sienų, ložių apmušalai pakeičiami naujais, pakabinama nauja užuolaida – Alberto Žameto „Melpomenės apoteozė“. Lapkričio mėnesį teatre įvestas dujų apšvietimas: vienas šviestuvas iš 30 ragelių apšvietė parterį ir sceną, be to, priešais sceną degė dar 18 atskirų ragelių. Taip pat apšviestas bufetas, privažiavimas prie teatro ir portikai. Buvo rengiamasi apšviesti ir kulisus. 1863–1864 m. trupėje buvo 30 žmonių. 1864 m. iš ankstesniųjų tebedirbo visi pagrindinės sudėties aktoriai ir dainininkai: Józefas Surewiczius, komikai Dąmbrowskis ir Malewskis, tenoras P. Zelingieris, baritonas H. Formesas, W. Rostkowska, ponia Vinkšna. 1863–1864 m. dažniausiai rodytos šios operos: N. M. Dalayrac „Du žodžiai“, François Aubero „Fra Diavolo“, G. Verdi „Ernani“, G. Donizetti „Pulko dukte“ ir „Lucia di Lammermoor“, V. Bellini „Norma“ (su A. Žameto dekoracija ketvirtame veiksmo). Teatro orkestrui vadovauti kviečiamas Paryžiaus Komiškosios operos solistas smuikininkas, buvęs Apolinary’o Kačskio mokinys W. Bartoszewiczius. Kaip apie galimą teatro orkestro kapelmeisterį (po ilgamečio orkestro vadovo Jano Mackiewicziaus mirties 1863 m.) kalbama apie 1864 m. Vilniuje koncertuojantį gabų smuikininką Wolfą Ebaną¹⁵, kuris netrukus ilgam užims svarbią vietą muzikiniame Vilniaus gyvenime. Po

W. Bartoszewiczius Vilniaus teatro orkestrui vadovavo Andersonas (nuo 1867), jį pakeitė W. Ebanas (nuo 1869). Ir anksčiau, ir ypač teatrui persitvarkant jį palaikė, natomis ir pjesėmis padėjo Peterburgo Aleksandro teatro orkestro vadovas, buvęs Vilniaus teatro orkestro dirigentas W. Każyński.

Pasikeitęs rusakalbis (pradžioje kartais vaidinta ir lenkų kalba) Vilniaus miesto teatras veikė kaip ir anksčiau netolygiai. Aštuntąjį dešimtmetį jis turėjo 40 žmonių chorą, 23 žmonių orkestrą (1878–1879 m.), koncertų ir spektaklių afišose šmėkščiojo lietuviškos pavardės – Alfonsas Čižas (aktorius), Mykolas Mažeika (choristas ir aktorius masuotėse), ponia Konstancija Šiukšta (dainuojanti aktorė), du Užpuliavičiai (orkestro muzikantai). Greta kitų koncertuoja dainininkė ponia Elena Syrvid, pianistas I. G. Mintautas-Čižas. Pastarojo pianisto pasirodymuose skamba Roberto Schumanno, Antono Rubinšteino, Franzo Schuberto, Ferencio Liszto, L. van Beethoveno, F. Chopino kūriniai. Vilniuje tebelieka populiarai S. Moniuszkos ir Mykolo Kleopo Oginskio kūryba.

Susidorojimas su 1863–1864 m. sukilimo dalyviais sukretė visą Lietuvą, sugriovė ar bent sustabdė daugelio visuomeninio gyvenimo sričių pažangą. Miesto muzikos ir teatro gyvenimas buvo paveiktas nevienodai. Trumpam pritilęs ar net suaktyvėjęs (teatro atveju) jis ne visada buvo adekvatus visuomeninio politinio gyvenimo permainsoms, ir toliau plėtojosi link XIX a. devintojo dešimtmečio, kai plačiau suskamba lietuviška daina ir savo muzikinę bei teatrinę veiklą pradėjo lietuviškai kalbanti lietuvių inteligentija.

Gauta 2005 01 05

Nuorodos

- ¹ Lietuvos valstybinis istorijos archyvas (toliau – LVIA), F 1135, p. 7, s.v. 431, Zawadzkių fondas.
- ² L. P., List, *Kurier Wileński*, 1861, Nr. 20, 10 marca.
- ³ Ogłoszenie, *Kurier Wileński*, 1861, Nr. 30, 14 kwietnia; 1861, Nr. 98.
- ⁴ Ogłoszenie, *Kurier Wileński*, 1861, Nr. 33, 28 kwietnia.
- ⁵ Ogłoszenie, *Kurier Wileński*, 1863, Nr. 47.
- ⁶ Lietuvos mokslų akademijos bibliotekos rankraščių skyrius (toliau – MAB RS), F 138–1777, 1778, Edwardo Römerio 1859 m. ir 1862 m. dienoraščiai.
- ⁷ MAB RS, F 9–218, Juliano Titiuso dienoraštis.
- ⁸ Ten pat.
- ⁹ Lietuvos literatūros ir meno archyvas (toliau – LMA), F 44, ap. 1, b. 13.
- ¹⁰ И. К., Виленская хроника, *Виленский вестник*, 1861, N. 49, 27 июня.
- ¹¹ Lietuvos Teatro, muzikos ir kino muziejus, A 2646/3.
- ¹² LVIA, F 1135, ap. 20, s.v. 100, Artūro Dolińskišo prisiminimai.
- ¹³ LVIA, F 1135, ap. 20, s.v. 98, A. Dolińskišo korespondencija.
- ¹⁴ LMA, F 44, ap. 1, b. 17.
- ¹⁵ LMA, F 44, ap. 1, b. 17.

Vida Bakutyė

AN EPISODE FROM VILNIUS' THEATRICAL AND MUSICAL LIFE: 1863–1864

S u m m a r y

The article attempts to take a closer look at the changes in the musical and theatrical life in Lithuanian towns in the context of the political events of 1863 and 1864. The interest in this topic has arisen from an observation that the effects of the political events of this period were not always uniform. The article points out the controversial

moments that created an unconventional situation but did not draw a demarcation line to separate distinct stages in the urban musical and theatrical development.

The impact of the tragic events of 1863–1864 on urban musical and theatrical life was not parallel to the changes in political life. After a brief period of calm or, in the case of theatre, enlivening, musical and theatrical activities continued into the 1890s when the way was opened up for the Lithuanian song and the Lithuanian-speaking intelligentsia started its theatrical and musical activities.